

Git in de klederdracht

door Eric de Graaf

Inleiding

Koningin Victoria in de rouw.

In een vitrine in de Oudheidkamer liggen zwarte halskettingen met zilveren sloten die vroeger in de klederdracht werden gedragen.

Dit gebeurde tijdens een rouwperiode. Het was toen gebruikelijk dat wanneer een naast familielid overleed de nabestaanden dit verlies in hun kleding tot uiting brachten. Je ging in de rouw en dan droeg je zwarte kleren. Dit kon bij het sterven van een vader of moeder wel vier jaar duren. Ook de sieraden werden dan aangepast en een rood koraal snoer met een gouden slot was dan niet toegestaan.

In veel streekdrachten waren dan zwarte kralen met zilveren sloten voorgeschreven. Deze zwarte kleur is goed te verklaren vanuit de mode in de 19de eeuw.

In die tijd kwam de mode voor een deel uit Engeland, toen een wereldmacht. Hier is koningin Victoria lange tijd vorstin geweest (1837-1901). Zij trouwde, kreeg negen kinderen, maar in 1861 overleed haar man en werd ze weduwe. Sinds die tijd was ze in de rouw: ze droeg uitsluitend zwarte kleding met een wit weduwekapje. Haar strenge, puriteinse levensopvatting zal dit haar wel ingegeven hebben. Haar sieraden paste ze aan: deze waren zwart. Voor de dames aan het hof golden dezelfde regels. Git, denk maar aan gitzwart, was uitermate geschikt om als basismateriaal voor deze rouwsieraden te dienen.

Victoria heeft de rouwkleding gedragen tot 1887, het jaar van haar gouden ambtsjubileum. Toen pas ging ze uit de strenge rouw en kregen de hofdames de kans wat kleuriger kleding aan te doen. De mannen in haar tijd waren niet gecharmeerd van de donkere dameskleding. Een Engelsman uit die tijd sneerde zelfs: "De vrouwen lijken wel kerkhoven".

Victoria heeft wat de mode betreft een enorme invloed gehad in Engeland, maar ook in andere landen van Europa. Door de huwelijken van haar kinderen onder andere was ze verwant aan tal van vorstenhuizen, deze hadden het machtige Engeland als voorbeeld.

Binnen de verschillende landen hadden de vorstenhuizen natuurlijk ook een voorbeeldfunctie en zo heeft de Victoriaanse rouw ook in Nederland de burgerdracht en de streekdracht beïnvloed.

Door deze omstandigheden heeft git als grondstof voor sieraden in de Victoriaanse tijd een grote bloeiperiode doorgemaakt. Het materiaal was natuurlijk al lang bekend, al duizenden jaren is het verwerkt tot siervoorwerpen. De Romeinen bijvoorbeeld gebruikten het al, ze kenden er zelfs geneeskrachtige eigenschappen aan

toe. Door hen werd git zwarte amber of barnsteen genoemd. Ook in de kerkelijke kunst zoals bij het maken van rozenkransen en kruisen is git eeuwenlang gebruikt. Voor de Victoriaanse tijd was git in rouwsieraden eveneens bekend.

Wat is git?

Eigenlijk is git een soort bruinkool. Dit is een delfstof die ontstaat als gevolg van het inkolingsproces van plantenresten. Wanneer planten doodgaan en hun resten niet worden bloot gesteld aan zuurstof gaan ze inkolen. Uiteindelijk zullen de plantenresten steenkool worden en bruinkool is dus een stadium dat vooraf gaat aan de vorming van steenkool.

Git uit een klif bij Whitby.

ten de Romeinen dat git een soort hars was, zelfs de gitbewerkers in het 19de eeuwse Engeland hadden die opvatting. Maar als je git onder een microscoop bekijkt zijn de jaarringen van het hout nog duidelijk te zien.

Deze gitbewerkers oefenden hun beroep uit in Whitby, een havenstad aan de Noordzeekust van Engeland, bij York in de buurt. In de omgeving van deze stad, onder andere in de kliffen langs de kust, wordt dit git aangetroffen. Jaren achtereen heeft men het op strand gevonden, het was dan door erosie en verwerking uit het gesteente gekomen. Later, toen de vraag toenam, lieten bewoners van Whitby zich aan touwen langs de kliffen naar beneden zakken totdat ze bij een ader waren en dan werd het git los gehakt. Ook hebben ze in het binnenland zich als het ware ingegraven in de helling van heuvels totdat ze een ader vonden.

Git is een licht materiaal, het voelt warm aan en kan zo glad gepoetst worden dat het bij wijze van spreken als spiegel dienst kan doen.

Het kan worden gespleten, gesneden, gegraveerd, ook kun je er inlegwerk in aanbrengen. Het boren van gaten is evenmin een probleem. Kortom het kan allerlei bewerkingen ondergaan voor specifieke doeleinden. In Whitby waren in de 19de eeuw tijdens de bloeiperiode wel 1500 mensen werkzaam in deze industrie.

Beeldjes, knopen, schaakstenen, gespen, grepen voor dolken, van alles werd gemaakt. Wat de sieraden betreft natuurlijk prachtige broches, kralen, hangers en ga zo maar door.

Git wordt op vele plaatsen in de wereld gevonden, vaak in de buurt van steenkool. In Europa is het git uit Engeland bekend. Hier is git afkomstig van een speciale boom verwant aan de tegenwoordige araucaria of apenboom, een conifeer. Deze boom groeide in het Juratijdperk, zo'n 180.000.000 jaar geleden.

Men stelt zich voor dat wanneer de boom dood ging, deze in een moeras of rivier terecht kwam, eventueel naar zee werd gevoerd en daarna bedekt werd met klei, zand, kalk of andere afzettingen. Door hoge druk en temperatuur, gepaard met chemische veranderingen, veranderde het hout op den duur in git. Zoals gezegd dachten de Romeinen dat git een soort hars was, zelfs de gitbewerkers in het 19de eeuwse Engeland hadden die opvatting. Maar als je git onder een microscoop bekijkt zijn de jaarringen van het hout nog duidelijk te zien.

Werkplaats gitbewerkers.

Toen de damesmode in de loop van de 19de eeuw veranderde en de kleding wat ruimer en zwaarder werd, uitmondend in wijde rokken, pasten hier ook grotere sieraden bij. Het lichte git was hier uitermate geschikt voor. Toen het git op het vasteland bekendheid kreeg gaf bijvoorbeeld de koningin van Beieren opdracht een ketting te maken van twee meter lengte. De vraag naar git was zelfs zo groot dat het vanuit het buitenland ingevoerd werd naar Whitby.

Toen kwamen voor de handwerkslieden in Whitby ook problemen omdat git grote kwaliteitsverschillen kent. Hard git is taai en duurzaam, na duizenden jaren heeft het nog zijn vorm en prachtige glans. Er zijn sieraden uit de steentijd gevonden die er nog mooi uitzien. Maar zacht git ziet er hetzelfde uit maar is bros en breekt gemakkelijk. Doordat veel zacht git verwerkt werd, kreeg git een slechte naam en volgens sommigen verklaart dit de achteruitgang van deze industrie tegen het einde van de 19de eeuw.

Anderen noemen de verandering van de mode, het Victoriaanse tijdperk liep

Voorwerpen van git.

ten einde, maar er zijn natuurlijk ook andere grondstoffen voor zwarte sieraden gekomen die goedkoper zijn. Eboniet, hard kunstrubber, bijvoorbeeld was zo'n grondstof. Later kwamen bakeliet, kunsthars en glas op de markt. Gefossiliseerd eikenhout uit moerassen bleek ook geschikt om kralen van te maken. Ebbenhout is ook gebruikt.

Voor een leek is het moeilijk om vast te stellen met welk materiaal je te doen hebt. Of het echt git is kan worden bepaald door een hete naald in het materiaal te steken. Je krijgt dan de brandlucht van steenkool. Als het bewerkt wordt ontstaat bruin slijpsel en de strek op niet geglazuurd porselein is bruin. Deze tests zijn bij de aankoop van zwarte sieraden in een antiekwinkel moeilijk uit te voeren dus enige voorzichtigheid is bij de aanschaf van een dergelijk sieraad wel verstandig. In de streekdracht wordt het woord git veel gebruikt als men zwarte sieraden heeft, maar meestal is het dan de zogenaamde Franse git en dat is glas.

Als je het laat vallen springen de splinters er van af. Echt git is ook veel lichter in gewicht.

In Whitby is overigens nog git te koop. Er is sprake van een opleving in de vraag naar git. Dus er worden weer meer sieraden gemaakt en bij juweliers is een ruime keus. Evenwel, het maken van deze ornamenten is bewerkelijk dus de prijzen zijn stevig.

Bronnen

Literatuur: Jet Jewellery and Ornaments door Helen Muller

Foto's: Alie de Graaf
